

2020 -
2022

Tulevaisuuden Lastensuojelu Tarkennettu Hankesuunnitelma

Kooste tarkennuksista seuraavalla sivulla

Hankesuunnitelmaa on tarkennettu seuraavilta osin:

- Hankkeen aloitusta on myöhennetty kuukaudella ja budjettia muutettu vastaavasti. Hanke alkaisi 1.10.2020
- **Työpaketti 2** on tarkennettu stm:n esityksen mukaisesti siten että Helsingin lisäksi myös Vantaa ja Espoo osallistuvat siihen alusta asti. Resursseja on siirretty muista työpaketeista siten, että yhden työntekijän työpanos voidaan irrottaa työskentelemään Vantaan, Espoon ja Hus:n kanssa siten, että pilotit näiden kesken oli mahdollista aloittaa 2022 alusta. Helsingin pilottiin on resurssoitu kolmen henkilön työpanos. Pilottien täysimääräinen aloittaminen vaatii lastensuojeluhankkeen tarjoamien resurssien lisäksi myös huomattavan paljon kuntien ja Hus:n omia resursseja ja niiden löytymisessä on vielä epävarmuutta. Kuhunkin pilottiin on arvioitu tarvittavan noin 10 henkilöä. Pilottien täysimääräinen rahoittaminen tämän hankkeen budjetista ei siis ole mahdollista eikä siitä ole tässä yhteydessä tehty laskelmia.
- **Kuvaus maakunnallisesta ja YTA-alueen lastensuojelun kehittämisestä** on lisätty sivulle 7 (sisällyluettelo) kohdassa 3.3., samaan yhteyteen kun kuvataan muutenkin hankkeen toteuttamista
- Hankkeeseen palkattavien työntekijöiden konkreettiset tehtäväkuvaukset ja tavoitteet on **liitteessä 4**. Tehtävät on kuvattu työpaketeittain ja kerrottu montako henkilötyövuotta kuhunkin työpakettiin on tarkoitus osoittaa.
- **Systeemisen lastensuojelutyön** osalta sosiaalialan osaamiskeskukset ovat yhteensovittaneet tehtäviään ja huomioineet myös THL:n tarjoaman systeemisen lastensuojelun koulutuksen. Tarkennukset käyvät ilmi ko työpakettin tehtäväkuvauksista. Tarve systeemisen työotteen laajentamiselle tuli hyvin vahvasti esille kunnista ja sen vuoksi ei ole pidetty mahdollisena sen osuuden vähentämistä hankesuunnitelmassa.
- **Budjettia** on täsmennetty seuraavasti:
 - Soccan budjetista on työpakettiin 2 suunnattu aikaisemman kolmen työntekijän sijasta neljä. Vastaavasti palvelun ostoissa asiantuntijapalvelujen osuus pienentynyt
 - osatoteuttajien budjettia on pienetty yhden kuukauden kustannusten verran
 - Lastensuojelun Keskusliiton hanketyöntekijän resurssointia on pienennetty
 - budjetti on kokonaisuudessaan pienentynyt n. 70 000 euroa.

Sisällys

1 ETELÄ-SUOMEN YHTEISTOIMINTA-ALUEEN LASTENSUOJELUN TILANNEKUVA	1
1.1 Lastensuojelun asiakkaat, lapset ja nuoret	1
1.2 Lasten ja nuorten palvelujen tarve	2
1.3 Lastensuojelun asiakkaiden syrjäytymisvaara ja riski jäädä vaille koulutusta	3
1.4 Aiempi ja rinnakkainen kehittämistoiminta	3
2 TAVOITTEET JA RAJAUKSET	4
2.1 Paljon palveluja tarvitsevien lastensuojelun asiakkaiden monitoimijainen auttaminen vaikuttavaksi ja sujuvaksi toimintatavaksi	4
2.2 Systeemisyyden lastensuojelun monitoimijaisen yhteistyön jaetuksi ajattelu- ja toimintamalliksi koulutuksella ja konsultoivalla tuella	4
2.3 Rajaukset ja riippuvuudet	4
3 TOTEUTUS	5
3.1 Aikataulu	5
3.2 Toimenpiteet	6
3.3 Maakunnallinen ja YTA-alueen toiminta hankkeessa	7
4 TULOKSET JA VAIKUTUKSET	8
5 KUSTANNUKSET, RESURSSIT JA TEHTÄVÄT	9
6 HALLINNOINTI	10
6.1 Hankkeen kattavuus, organisoituminen, sidosryhmät ja viestintä	10
6.2 Seuranta, arviointi ja riskeihin varautuminen	10
LIITTEET.....	12
Liite 1 Lastensuojelun tilannekuva Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueella	12
Liite 2 Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketju: varmistetaan erikoissairaanhoidon jalkautuvat intensiiviset palvelut ja integratiiviset toimintamallit	16
Liite 3 Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten osallisuus Tulevaisuuden Lastensuojelu -hankkeessa....	18
Liite 4 Hanketyöntekijöiden tehtäväkuvat työpaketeittain	20

1 ETELÄ-SUOMEN YHTEISTOIMINTA-ALUEEN LASTENSUOJELUN TILANNEKUVA

Tässä hankesuunnitelmassa esiteltävän Tulevaisuuden Lastensuojelu -hankkeen tarkoituksena on kehittää Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueella asuvien lastensuojelun asiakkaiden, lasten ja nuorten palveluja. Hanketta taustoittamaan ja suuntaamaan on laadittu lastensuojelun tilannekuva alueelta.

1.1 Lastensuojelun asiakkaat, lapset ja nuoret

Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueella asui vuonna 2018 yhteensä 485 053 0-20-vuotiasta lasta ja nuorta. Heistä lastensuojelun asiakkaina oli yhteensä 29 454 lasta ja nuorta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli vuonna 2018 0-17-vuotiaita lapsia Etelä-Karjalassa 6,9 %, Kymenlaaksossa 4,2 %, Päijät-Hämeessä 2,1 % ja Uudellamaalla 4,6 % vastaavan ikäisistä lapsista. Lastensuojelun avohuollossa (jälkihuollossa) oli 18-20-vuotiaista Etelä-Karjalassa 6,6 %, Kymenlaaksossa 4,5 %, Päijät-Hämeessä 2,4 % ja Uudellamaalla 4,7 %. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli Etelä-Karjalassa 0,8 %, Kymenlaaksossa 1,9 %, Päijät-Hämeessä 1,8 % ja Uudellamaalla 1,5 % vastaavan ikäisestä väestöstä. Kiireellisesti vuoden aikana sijoitettuna oli Etelä-Karjalassa 0,2 %, Kymenlaaksossa 0,4 %, Päijät-Hämeessä 0,4 % ja Uudellamaalla 0,5 % vastaavan ikäisistä lapsista. (Vuodesta 2019 ei vielä ole kaikkia tietoja käytettävissä, joten tässä on käytetty säännönmukaisesti vuoden 2018 tietoja.)

Maakuntauudistusta varten laadittujen arviointien mukaan Kymenlaakson alueen lasten, nuorten ja perheiden palvelutarve on suuri. Alueella oli keskimääräistä enemmän potilaita lasten- ja nuortenpsykiatrian laitoshoidossa. Vaikka lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä oli valtakunnallista keskiarvotasoa, oli Kymenlaaksossa maan eniten kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0–17-vuotiaita lapsia. Lasten toistuvien sijoitusten osuus oli myös maan suurimpia. Kymenlaaksossa sijoituksia tehtiin suositusten mukaisesti eniten perhehoitoon. Aluehallintoviraston huomioiden mukaan alueella oli puutteita haastavasti käyttäytyvien lasten hoidon ja kuntoutuksen järjestämisessä sijaishuollossa.

Etelä-Karjalan alueella lastensuojelun avohuollon asiakkuuksien määrä suhteessa 0–17-vuotiaisiin oli maan kolmanneksi suurin. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0–17-vuotiaiden lasten osuus vastaavan ikäisistä oli maan pienin. Lastenpsykiatrian avohoidon käyntien määrä oli 0–12-vuotiailla maan kolmanneksi suurin, mutta laitoshoidossa olevien potilaiden määrä oli maan pienin. Lastensuojelun asukaskohtaiset laitos- ja perhehoidon kustannukset olivat maan toiseksi matalimmat.

Päijät-Hämeen alueella lastensuojelun avohuollon asiakkuuksia oli suhteellisesti maan vähiten, ja ne ovat viime vuosina vähentyneet selvästi. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus on suurentunut, ja asukaskohtaiset laitos- ja perhehoidon kustannukset ovat maan korkeimmat. Koulutuksen ulkopuolelle jääneitä on paljon. 0-17-vuotiaita lapsia, joista on tehty lastensuojeluilmoitus, oli vastaavan ikäiseen väestöön suhteutettuna maan eniten. Lastenpsykiatrian avohoidon käyntien määrä 0-12 -vuotiailla oli maan toiseksi suurin.

Helsingin ja Uudenmaan alueella 0–17-vuotiaita oli maan keskiarvon mukaisesti sekä lastensuojelun avohuollon asiakkaina, että sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin 0–17-vuotiaista lähes maan keskitasoa vastaavasti; niiden määrä on kasvanut vuosittain. Lastenpsykiatrian avohoidon käyntejä oli 0–12-vuotiailla keskimääräistä enemmän, mutta laitoshoidon potilaiden määrä oli vastaavasti maan kolmanneksi pienin. Lastensuojelun laitos- ja perhehoidon nettokäyttökustannukset asukasta kohti olivat sen sijaan maan toiseksi suurimmat, ja viime vuosina ne ovat olleet selkeässä kasvussa.

1.2 Lasten ja nuorten palvelujen tarve

Hankkeen suunnittelussa hyödynnetty ymmärrys palvelujen kehittämisen tarpeista alueella perustuu kahteen sosiaalialan osaamiskeskusten toteuttamaan tilannekuvakyselyyn (liite 1).

Lastensuojelun asiantuntijoille suunnatun kyselyn mukaan Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen ammattilaiset ovat sitä mieltä, että lastensuojelun tekeminen monialaisesti on toimivin tapa tehdä lastensuojelutyötä. Suurin osa ammattilaisista myös allekirjoittaa sen väitteen, että he joutuvat tekemään lapsille kodin ulkopuolisia sijoituksia, koska lapsen tarvitsema monialainen palvelu ei jostain syystä mahdollistu. Yli puolet ammattilaisista on melko eri mieltä siitä, että yhteistyö ja tiedonkulku monialaisessa yhteistyössä ovat hyvin toimivaa ja viihteetöntä. Jopa 80 % ammattilaisista kokee, että alle 18-vuotiaan tarvitsema päihdehuolto ei vastaa lapsen tarpeisiin. Kolme neljästä ammattilaisesta on myös sitä mieltä, että alle-18-vuotiaan tarvitsemat mielenterveyspalvelut eivät vastaa lapsen tarpeisiin. Koulunkäynnin ja oppimisen erityisen tuen vastaimista lasten tarpeisiin vastaajat arvioivat sen sijaan joko neutraaliksi tai melko hyväksi. Yli puolet vastaajista kokee, että lastensuojelulla on käytettävissä konsultaatioapua vaikeisiin tilanteisiin ja että tietoisuus lastensuojelun tehtävistä ja toimintatavoista on parantunut viimeisten kolmen vuoden aikana.

Lastensuojelun ammattilaiset toivovat kehittämishankkeelta juuri niitä asioita, joihin hankkeen hakuilmoituskin fokusoi kehittämistä. Yleisen moniammatillisen, monialaisen tai monitoimijaisen yhteistyön (ns. hybridimallin, toisten työn ymmärtämisen ja prosessien sujuvuuden) kehittämisen rinnalla eniten mainintoja (10/16) saa yhteistyön kehittäminen erikoissairaanhoidon lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa. Sekä lasten että vanhempien päihdehuollon kanssa tehtävän yhteistyön kehittämistä toivoo neljä vastaajaa ja saman verran tarvetta nähdään opetus/sivistystoimen kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseen. Systemisen työ- ja ajattelutavan edelleen kehittämisen nostaa esille viisi vastaajaa ja konsultaatiotarpeen kaksi vastaajaa. Lastensuojelun asiakkuuden, asiakassuunnitelmien ja asiakasmäärien sekä lapsen lähiverkoston kanssa työskentelyn kehittäminen saavat myös vastaajilta kannatusta.

Lastensuojelun yhteistyökumppaneiden näkemykset siitä, mitkä ovat lastensuojelun monialaisen työn onnistumisen perusedellytykset, olivat selkeitä ja yhteneviä. Yhteistyöhön asennoitumiseen liittyvät kysymykset kuten luottamus, kunnioitus, halu tehdä työtä yhdessä, kiinnostus toisten työn ymmärtämiseen sekä yhteisen ymmärryksen rakentaminen nähtiin onnistumisen kannalta tärkeiksi. Yhteistyön onnistumista auttavat vastaajien mukaan myös selkeät roolit, rakenteet, prosessit ja palveluketjut. Lisäksi tarvitaan yhteen sovittavaa, monialaista johtamista, riittäviä resursseja, monipuolista tiedonkulkua, toimivia kokouskäytäntöjä ja hyvää dialogia.

Yhteistyökumppaneiden toiveet monitoimijaisen yhteistyön kehittämiselle olivat varsin yhtenevät lastensuojelun ammattilaisten toiveiden kanssa. Vastaajarakenteesta johtuen korostui toive koulun ja oppilashuollon kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä. Sisällöllisistä teemoista esille nousi päihdehuolto, mutta merkille pantavaa on, että yhteistyökumppaneiden vastauksissa korostuu enemmän yleinen yhteistyön tekemisen kehittäminen kuin huomion kiinnittäminen työn sisällöllisiin malleihin. Yhteistyökumppaneiden toiveissa näkyy vahvasti tarve arjen selkeille ja helposti käyttöönotettaville yhteisille toimintatavoille, jotka helpottavat yhdessä työskentelyä.

Lastensuojelun ruotsinkielisten asiakkaiden palvelujen kehittämistarve liittyy palveluiden saatavuuteen omalla äidinkielellä, moniammatillisten yhteistyön haasteisiin ja palveluketjun sujuvuuteen. Selvitysten perusteella tulisi panostaa yhteistoiminnan sekä moniammatillisen- ja kehittämistyön mallintamiseen ja pilotointiin niin, että tarvittavat työkalut ovat myös ruotsinkielisen palvelutuotannon käytettävissä.

Ruotsinkielisten vastausten mukaan palvelut ovat riittämättömiä ja osittain palveluja ei ole saatavilla tai ne ovat tehottomia. Esimerkkeinä nostetaan esille lapsi- ja nuorisopsykiatriset palvelut sekä päihdepalvelut. Edelleen olisi tarvetta räätälöidyille palveluratkaisuille ja tehostetuille tuelle suhteessa koulunkäynnin ja oppimisen turvaamiseen. Etenkin ruotsinkielisten erityis- ja vaativan tason palveluiden kokonaisuus on vaikeasti hallittavissa, saatavuus ja tarve eivät kohtaa ja vastuunjaot, työprosessit sekä resursoinnit ovat epäselvät. Tätä havainneja tilannekuvaa vahvistavat myös aikaisemmat selvitykset (LAPE-programmet ur ett språkserviceperspektiv - en kartläggning och konsekvensbedömning av service på svenska för barn och familjer. STM/2017).

1.3 Lastensuojelun asiakkaiden syrjäytymisvaara ja riski jäädä vaille koulutusta

Lastensuojelun asiakkuus ei lähtökohtaisesti ole syrjäytymiseen johtava polku. Lastensuojelun asiakkailla on kuitenkin usein erilaisia ja useampia riskitekijöitä, jotka voivat johtaa syrjäytymiseen. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet nuoret kohtaavat erityisiä vaikeuksia ja haasteita kouluttautumisessa; perusasteen jälkeinen tutkinto jää heiltä suorittamatta huomattavasti useammin kuin muilta nuorilta. Ylisukupolvisena syrjäytymisenä vanhempien huono-osaisuuden kokemukset altistavat myös lapsen syrjäytymiselle.

Sijoitetuilla nuorilla riski jäädä vaille peruskoulun jälkeistä tutkintoa on noin kolminkertainen suhteessa muuhun väestöön silloin, kun vanhemmallakaan ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Nuoren kouluttamattomuus vaikuttaa myös siihen, etteivät ovet työelämään aukea kovin helposti. Enintään perusasteen suorittaneilla, kodin ulkopuolelle sijoitetuilla ja työkyvyttömyysuutta saaneilla on muita suurempi todennäköisyys epäonnistua työelämään kiinnittymisessä. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten työllisyys on huomattavasti vähäisempi kuin samoilla ikäryhmillä väestössä.

Lastensuojelun asiakaslasten ja -nuorten elämään liittyvien riskien todentumista voidaan ehkäistä suojaavia tekijöitä vahvistamalla, sekä yksilötasolla että rakenteellisesti. Näin on pyritty tekemään jo pitkään maassamme.

1.4 Aiempi ja rinnakkainen kehittämistoiminta

Lastensuojelun palveluja on kehitetty pitkäjänteisenä kokonaisuutena vuosien ajan useissa valtakunnallisissa kehittämishankkeissa. Etelä-Suomen Tulevaisuuden Lastensuojelu -hanke siltautuu taustaltaan tiiviisti LAPE-hankkeen aikana tuotettuihin mallinnuksiin ja tunnistettuihin kehittämistarpeisiin sekä lokakuussa 2019 julkaistuihin lastensuojelun laatusuosituksiin. Suomalaisen systeemisen lastensuojelun toimintamallin periaatteita ja reunaehtoja, sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan mallia, lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallia, lapsikeskeisen suojelun ja perheen toimijuuden tukemisen mallia perhetyössä ja perhekuntoutuksessa sekä lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan perhehoidon mallinnusta hyödynnetään hankkeen sisällöllisessä toteutuksessa. Integratiivisten toimintamallien kehittämisessä tämä hanke pohjaa LAPE-hankkeessa erityistason palveluiden uudistamisesta asiakkaiden tarpeita vastaavaksi tehtyyn suunnitelmaan. Hankkeessa hyödynnetään myös mm. Kehä-hankkeessa kehitettyä monitoimijaisen kohtaamisen mallia.

Systeemisen lastensuojelun kehittäminen sekä OT-keskusten suunnittelu ovat olleet kiinteästi esillä hankkeen valmistelussa. Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotoinnin valtakunnallisessa arvioinnissa on todettu, että mallin täysimääräinen toteuttaminen edellyttää lisää harjoittelua, koulutusta ja esimiestason panosta työskentelyolosuhteiden muuttamiseksi siten, että mallin soveltaminen on käytännössä mahdollista. Mallin ydinelementtejä on kansallisella tasolla vielä kirkastettava ja konkretisoitava. Hanke vastaa osaltaan näihin haasteisiin.

Erityisen läheiseksi hankkeeksi lastensuojelun kehittämiseksi on tunnistettu Tulevaisuuden sote-keskus -hanke sekä rakenneuudistuskokonaisuuden osana myös sähköisten palvelujen kehittämiseen liittyvä Lasteri-hanke, joiden kanssa on välttämätöntä rakentaa tiivis ja toimiva yhteistyö jo toteutussuunnitteluvaiheessa. Sivistystoimen VIP-verkosto, Syty- ja OT-verkostot, alueen koulutusorganisaatiot sekä sairaanhoitopiirit ja muut päihde- ja mielenterveyspalvelujen tuottajat toimivat hankkeen tärkeinä yhteistyökumppaneina. Lastensuojelun kehittämisen ja tutkimuksen yhteistyö on merkittävä osa hanketta ja hankkeessa huomioidaan erityisesti tuleva laki sosiaalihuoltolain (1301/2014) 60 c §:n muuttamisesta sekä STM:n asetus yliopistotasaisen sosiaalisen tutkimuksen rahoituksesta.

2 TAVOITTEET JA RAJAUKSET

Kehittämishankkeen tavoitteena on vastata lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten yksilöllisiin tarpeisiin siten, että heidän sosiaaliset, terveydelliset ja sivistykselliset oikeutensa voivat toteutua hallinnonalojen rajojen estämättä. Tämä edellyttää lastensuojelulain velvoittamaa moniammatillista tukea ja hoitoa, jonka toteuttamiseksi tarvitaan systemaattista monitoimijaisista yhteistyötä sekä paikallisesti että alueellisesti. Hankkeen tavoite on jaettu kahdeksi osatavoitteeksi.

2.1 Paljon palveluja tarvitsevien lastensuojelun asiakkaiden monitoimijainen auttaminen vaikuttavaksi ja sujuvaksi toimintatavaksi

Lastensuojelun asiakkaina on yhä enemmän vaikeasti oireilevia lapsia ja nuoria. Heillä voi olla monimuotoisia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, joihin he tarvitsevat monenlaisia palveluja ja tukitoimia. Hankkeen tavoitteena on löytää koko Etelä-Suomen alueella sellaisia jaetuja paikallisia ja alueellisia systemaattisia toimintatapoja, joilla varmistetaan näille lapsille palveluja tuottavan monialaisen toimijaverkoston yhteistyön sujuvuus.

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten tarpeisiin vastaamisen tulee olla hyvin suunniteltua ja perusteltua. Kaikkien lapselle tai nuorelle tärkeiden toimijoiden tulee tunnistaa oma roolinsa palvelukokonaisuudessa ja toimia sen mukaisesti. Työntekijöiden vaihtuvuus, organisaatioiden toiminnan muutokset tai muut palvelujärjestelmän ominaisuudet eivät saa haitata lapsen tai nuoren tarvitseman palvelukokonaisuuden toteutumista.

Monitoimijaisen auttamisen tulee olla saumatonta, systemaattista tiimityötä. Tiimin jäseninä voivat toimia ja sen toimintaa kehittää perustason sosiaali- ja terveydenhuollon, sivistystoimen, erikoissairaanhoidon, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien ammattilaiset tai muut lapselle tärkeät toimijat. Keskeistä on arjen toiminnan kehittäminen lapsen edun mukaiseksi.

2.2 Systeemisyyden lastensuojelun monitoimijaisen yhteistyön jaetuksi ajattelu- ja toimintamalliksi koulutuksella ja konsultoivalla tuella

Systeemisen perheterapian työvälineiden ja ajattelutapojen tuominen lastensuojelun tiimien työskentelyn tueksi on mahdollistanut maamme tilan monitoimijaisen yhteistyön yhteisen viitekehyksen rakentamiselle. Hankkeen tavoitteena on edistää tätä rakentamista lastensuojelun asiakkaiden monitoimijaisen palvelukokonaisuuden sisällä yhdistämällä systeemin ajattelu haastavien asiakastilanteiden tiimikonsultaatioon. Etelä-Suomen alueella systeemin mallin tilanne ja tavoitteet vaihtelevat, mutta koulutuksen, koordinaation ja yhteisen kehittämisen tarve on ilmeinen tiimien konsultaatiokokeilujen rinnalla.

2.3 Rajaukset ja riippuvuudet

Etelä-Suomen yhteistoiminta-alue koostuu kahdeksasta sosiaali- ja terveydenhuollon maakunnallisesta toimijasta (kun huomioidaan Uudenmaan erillisratkaisu), neljästä sairaanhoitopiiristä sekä 51:stä sivistystoimesta vastaavasta kunnasta. Tulevaisuuden Lastensuojelu-hankkeen toteutukseen ovat sitoutuneet kaikki muut alueen toimijat paitsi Etelä-Karjalan Eksote, jonka alueen lasten ja nuorten (5 % alueen lapsista ja nuorista) on kuitenkin myös mahdollista hyötyä hankkeen tuloksista.

Lastensuojelun asiakkaiden palveluprosessit ovat eri alueilla muotoutuneet alueiden tarpeiden mukaisesti ja palvelujen kehittäminen tapahtuu alueellisten suunnitelmien mukaisesti. Myös Tulevaisuuden sote-keskus -hanke toteutetaan alueella usealla eri tavalla. Tunnistaen tämän riippuvuuden hanke on asettanut tavoitteensa siten, että ne soveltuvat kaikkien maakunnallisten hankkeiden rinnalla toteutettaviksi. Tässä lastensuojelun kehittämishankkeessa kehitetään lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten ja nuorten palveluja, ja rajauksena tähän haavoittuvimmassa tilanteessa olevaan asiakaskuntaan kohdistuvien palvelujen kehittäminen onkin selkeää toteuttaa omana erillishankkeenaan. Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeessa toteutettava perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja muu perustason palvelujen yhteensovittaminen rakentavat linjakkaan palvelujatkumon tämän hankkeen kanssa.

Valtakunnallinen kehittämisyhteistyö on lastensuojelussa välttämätöntä. Etelä-Suomen lastensuojelun kehittämishanke on suunniteltu yhteistyössä muiden neljän alueellisen lastensuojelun kehittämishankkeen kanssa rakentamaan ehyt valtakunnallinen kehittämiskokonaisuus, joka parhaalla mahdollisella tavalla edistää koko Suomen lastensuojelun asiakkaiden palvelujen monitoimijaista kehittämistä yhteistyössä valtakunnallisten toimijoiden, erityisesti STM:n ja THL:n kanssa.

Monitoimijaisuutta on mahdotonta kehittää vain yhdestä palveluntuottajasta käsin. Lastensuojelu ei voi omasta positiostaan määritellä, miten erikoissairaanhoidon tai sivistystoimen tulisi toimia lastensuojelun asiakkaiden palveluissa. Monitoimijaisen kehittämisen ensimmäinen edellytys on se, että kaikilla toimijoilla on tunnistetut ja jaetut tavoitteet, joita kohti on mahdollista yhdessä edetä. Tässä hankkeessa yhteistyösuhteen rakentaminen on aloitettu kyseillä yhteistyökumppaneille, ja selkeä yhteinen kehittämistarve on tunnistettu. Lastensuojelun kutsu yhteistyöhön yhteisen asiakaskunnan palvelujen kehittämiseksi on otettu myönteisesti vastaan sekä alueen päihde- ja mielenterveyspalveluissa, että sivistystoimessa, järjestöissä, Helsingin yliopistossa ja muissa oppilaitoksissa, jotka ovat ilmoittaneet kiinnostuksestaan yhteistyöhön. Hanke rakentuu tämän yhteistyön varaan.

3 TOTEUTUS

3.1 Aikataulu

Etelä-Suomen lastensuojelun kehittämishanke Tulevaisuuden Lastensuojelu -hanke toteutetaan ajalla 1.10.2020–31.12.2022. Hankkeen valmistelu sijoittuu kuitenkin jo ajalle 25.3.–30.9.2020. Hanke toteutetaan kahdessa vaiheessa: käynnistysvaihe 1.10.–31.12.2020 ja toteutusvaihe 1.1.2021–31.12.2022.

Monitoimijaisuuden kehittäminen on aikasensitiivistä toimintaa, jossa jatkuvuus on erityisen tärkeää. Hankeaika on hyvin lyhyt, ja hankkeen onnistumisen mahdollistaa vain se, että hanke ei lähde liikkeelle tyhjästä, vaan on osa jatkuvaa jo kunnissa menossa olevaa kehittämisprosessia.

3.2 Toimenpiteet

Hanke rakentuu kahdesta toimenpidekokonaisuudesta, joista ensimmäinen keskittyy lastensuojelun monitoimijaisen yhteistyön sisällölliseen kehittämiseen ja toinen mallintaa tämän toiminnan tukirakenteita. Jokaisessa Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen maakunnassa toteutetaan molempia toimenpidekokonaisuuksia. Kunnat toteuttavat toimenpidekokonaisuuksiin sisältyviä työpaketteja alueillaan kunkin alueen toteutussuunnitelman mukaisesti ja sosiaalialan osaamiskeskukset vastaavat koordinoinnista ja raportoinnista. Pääkaupunkiseudun toteutussuunnitelmaan sisältyvät koko hankkeen hallinnoinnin sekä tutkimuksellisen kehittämisen osa-alueet.

Toimenpidekokonaisuus 1: Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten tarvitsemat erityispalvelut - yhteistyön uusien mallien juurruttaminen arkeen

Työpaketti 1: Lastensuojelun monitoimijaisen verkoston päihdepalvelut

Kartoitetaan alueiden tarpeiden mukaan päihdehuollon uusia monitoimijaisen palveluketjujen mallinnuksia sekä vanhempien että lasten palveluissa. Kehitetään intensiivistä päihdehuollon tukea lastensuojelun avohuollon asiakkaille. Yhteistyössä Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus -ohjelmassa tehtävän perustason päihdepalvelujen kehittämistyön kanssa rakennetaan elastisia lasten ja nuorten intensiivisten kotiin annettavien päihdepalvelujen käytäntöjä.

Työpaketti 2: Väliinputoajanuorten jalkautuva tuki

Mallinnetaan Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien sekä HUS:n yhteisenä pilottina (liite 2) koko Etelä-Suomen alueen käyttöön erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun yhteistyötä 10–18-vuotiaiden ns. väliinputoajanuorten jalkautuvana tukena. Ensimmäisessä vaiheessa pilotti käynnistyy Helsingissä edellyttäen, että tarvittavat resurssit saadaan kokonaisuudessaan järjestetyksi. Vuonna 2022 vastaavat pilotit aloittaisivat Espoossa ja Vantaalla. Monialaiset tiimit koostuvat lastensuojelun perhetyöntekijöistä, nuorisotyöntekijöistä, sairaanhoitajista ja psykologeista. Tavoitteena on saada pilotointi riittävän laajaksi, jotta myös toiminnan vaikuttavuutta voidaan arvioida.

Päijät-Hämeessä rakennetaan sivistystoimivetoisesti vaativaa tukea lapsille ja nuorille koulu-ympäristöön

Työpaketti 3: Monitoimijainen arviointi

Monitoimijaisen asiakastyön onnistumisen edellytys on laadukas ja monipuolinen tilannearvio lapsen ja lapsiperheen hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista voimavaroista ja riskitekijöistä, jotta palvelut ja muut tukitoimet kyetään kohdistamaan tarkoituksenmukaisesti. Vahvistetaan lastensuojelun ammattilaisten kykyä arvioida lapsen ja perheen hyvinvointia käyttäen tarkoitukseen soveltuvia mittareita, esimerkiksi lastensuojelun kontekstissa kehitettyä ARVOA-mittaria (Vantaa) tai BBIC-arviointikehystä (Espoo), sekä hyödyntää arvioinnin tuloksia yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Edistetään sitä, että asiakkuuteen liittyvät päätökset, palvelusuunnitelmat ja monitoimijainen yhteistyö nojaavat luotettavaan, järjestelmälliseen ja kokonaisvaltaiseen arviointiin, joka samalla lisää lapsen ja perheen osallisuutta. Vahvistetaan myös edellytyksiä arvioida monitoimijaisen työn vaikuttavuutta seuraamalla muutoksia lasten hyvinvoinnissa.

Työpaketti 4: Moniammatillisen yhteistyön edistäminen ruotsinkielisille lapsille ja nuorille kaksikielisillä alueilla

Edistetään moniammatillista yhteistyötä ruotsin kielellä lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä koulujen/sivistystoimen välillä. Kehitetään malli kaksikielisellä alueella palvelemaan ruotsinkielisiä lapsia ja nuoria, jotta palveluketjut saadaan sujuvammiksi ja toimiviksi. Malli pilotoidaan kaksikielisellä alueella ja tarkoituksena on kehittää malli systeemisellä työotteella, jota voidaan käyttää laajemmin eri ruotsin- ja kaksikielisissä kunnissa Suomessa. Pilotoinnissa hyödynnetään esimerkiksi systeemisen lastensuojelumallin tuloksia, monitorimaisen arvioinnin työvälineitä ja muita tämän projektikokonaisuuden työpakettien kehittämiskäytäntöjä.

Toimenpidekokonaisuus 2: Monitorimijaisen tiimien systeeminen konsultointi ja lasten osallisuus monitorimijaisessa työskentelyssä

Työpaketti 5: Systeeminen ajattelu- ja toimintamalli

Vahvistetaan systeemistä toimintamallia lastensuojelun sosiaalityössä ja monitorimijaisessa yhteistyössä. Koulutetaan lastensuojelun tiimejä ja mallinnetaan sitä, miten maakuntien monitorimijaiset systeemiset tiimit voivat hyödyntää toiminnassaan konsultoivaa tukea, jolla edistetään osaamis- ja tukikeskustomallin kehittämistä. Konsultointia hyödynnetään mm. sosiaalipalveluiden fasilitointina haastavissa sosiaalityön tilanteissa. Luodaan systeemiseen toimintamalliin Etelä-Suomen yhteistä kehittämis- ja koordinaatiotapaa.

Työpaketti 6: Lasten ja nuorten osallisuus

Hyödynnetään järjestöjen erityisosaamista erilaisissa elämäntilanteissa olevien lastensuojelun asiakkaiden osallistumisen mahdollistamiseen lastensuojelun kehittämiseen. Osatoteuttajana tämän toimenpidekokonaisuuden tuottaa Lastensuojelun Keskusliitto (liite 3).

3.3 Maakunnallinen ja YTA-alueen toiminta hankkeessa

YTA-tasoinen yhteistyö: Hanketta hallinnoiva Socca toimii osana HUS-kuntayhtymää. HUS:n erva-yhteistyö on vakiintunutta ja tarjoaa osaltaan myös alustaa laajalle YTA-tasoiselle yhteistyölle. Lastensuojelu tarvitsee yhteistyötä ennen kaikkea HUS:n lasten- ja nuortenpsykiatrian, mutta myös muiden lääketieteiden erikoisalojen kanssa. Nyt rakennettavan sosiaalihuollon YTA-tasoinen verkoston kautta yhteistyötä on vähitellen mahdollista vahvistaa koko Etelä-Suomen alueelle.

Koulutus- ja tutkimusyhteistyö: Helsingin yliopisto ja siellä annettava sosiaalityön opetus on yhteinen koko YTA-alueelle. Helsingin yliopistossa on mahdollista myös erikoistua lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävään sosiaalityöhön. Yhteistyö yliopiston kanssa mahdollistaa perus-, ja jatkokoulutuksen ja tutkimusyhteistyön koko YTA-alueella. Kehittämishankkeen rinnalle on tarkoitus valmistella tutkimushanke, johon haettaisiin rahoitusta yliopistollisen sosiaalityön valtion tutkimusrahoituksesta.

Sosiaalialan osaamiskeskukset alueellisina toimijoina: Sosiaalialan osaamiskeskukset tukevat alueellista toimintaa oman lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti ja omaa lastensuojelun asiantuntemustaan hyödyntäen. Kaikilla alueen viidellä osaamiskeskuksella on pitkällä aikavälillä syntynyt lastensuojelun erityisosaamista, ja vahvat yhteydet oman alueensa kuntien lastensuojelutyöhön ja ne ovat olleet mukana alueellisen palvelujärjestelmän luomisessa.

Maakunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymät: Etelä-Suomessa lastensuojelupalvelut tuotetaan maakunnallisesti Keski-Uudellamaalla (Keusote), Päijät-Hämeessä (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä), Kymenlaaksossa (Kymsote) ja etelä-Karjalassa (Eksote). Muissa maakunnissa palvelut tuotetaan toistaiseksi kuntapohjaisesti. Hankkeessa on mahdollista välittää kokemuksia monialaisen lastensuojelun kehittämisestä eri alueiden välillä ja vahvistaa parhaiden käytäntöjen leviämistä.

Hanketyöntekijöiden maakunnittaiset roolit: Kussakin kahdeksassa maakunnassa työskentelee omat hanketyöntekijänsä. He työskentelevät samojen työpakettien mukaisesti kaikissa maakunnissa, mutta painotukset ovat erilaiset. Jossakin maakunnassa kehitetään esimerkiksi työpaketin 1 mukaisesti matkailun kynnyksen päihdepalveluja (Kymenlaakso) muita maakuntia enemmän, toisessa maakunnassa taas keskitytään systeemiseen lastensuojeluun (Länsi-Uusimaa), Arvoa-mittarin käyttöön (Vantaa-Kerava) tai yhteistyömallin pilotointiin psykiatrian kanssa (Helsinki, Espoo ja Vantaa). Tehtäväkohtaisten roolien lisäksi osa hanketyöntekijöistä on mukana useammassa kuin yhdessä työpaketissa. Näin varmistutaan siitä, että kaikki opittu tietoa liikkuu maakunnasta ja kunnasta toiseen.

Yhteiset foorumit: YTA-alueella järjestetään kuntien lastensuojelulle hankkeen aikana yhteisiä foorumeita, joilla on mahdollista oppia ja jakaa kokemuksia. Yhteiset foorumit ovat sekä virtuaalisia että läsnäoloon perustuvia työpajoja ja seminaareja.

4 TULOKSET JA VAIKUTUKSET

Hankkeen tuloksena Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueella lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret saavat tarvitsemiaan tukitoimia ja palveluja aiempaa paremmin.

Lasten ja nuorten päihdepalvelut ja lastensuojelu järjestävät yhdessä lastensuojelun asiakkaille intensiivistä kotiin annettavaa päihdehuoltoa.

10–18-vuotiaat lastensuojelun ”väliinputoaja-asiakkaat” saavat Helsingissä jalkautuvaa tukea ja laadittu toimintamalli on käytettävissä koko alueella.

Lastensuojelutyö kehittyy paremmin lasten monialaisiin tarpeisiin vastaavaksi, kun maakuntiin rakentuu monitoimijaisen työskentelyn toimintatapoja.

Systeemisten tiimien toiminta vakiintuu yhdenmukaisena alueen maakunnissa, kehittyy moniammatilliseen suuntaan ja saa konsultoinnin kautta työvälineitä erityisen haastaviin tilanteisiin. Yhteinen alueellinen koordinaatio- ja kehittämisrakenne mahdollistaa kehityksen.

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten kokemus osallisuudesta vahvistuu ja lasten ja nuorten omaa ymmärrystä ja kokemusta hyödynnetään lastensuojelun kehittämisessä.

Ruotsinkieliset palveluketjut saadaan sujuvammiksi ja yhteistyö lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä sivistystoimen välillä ruotsinkielisille asiakkaille saa uusia toimintamuotoja.

Hankkeen toimenpiteet ja tulokset on kuvattu oheisessa taulukossa.

Taulukko 1. Hankkeen toimenpiteet ja tulokset

	Toimenpiteet	Tulos
Toimenpidekokonaisuus 1. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten tarvitsemat erityispalvelut -yhteistyön uusien mallien juurruttaminen arkeen		
Työpaketti 1: Lastensuojelun monitoimijaisen verkoston päihdepalvelut	Kartoitetaan päihdehuollon uusia monitoimijaisen palveluketjujen mallinnuksia	Lasten ja nuorten päihdepalvelut ja lastensuojelu järjestävät yhdessä lastensuojelun asiakkaille intensiivistä kotiin annettavaa päihdehuoltoa
	Kehitetään intensiivistä päihdehuollon tukea lastensuojelun avohuollon asiakkaille	
	Yhteistyössä Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmassa tehtävän perustason päihdepalvelujen kehittämistyön kanssa rakennetaan elastisia lasten ja nuorten intensiivisten kotiin annettavien päihdepalvelujen käytäntöjä	
Työpaketti 2: Väliinputoajanuorten jalkautuva tuki	Mallinnetaan Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien ja HUS:n pilottina koko alueen käyttöön erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun yhteistyötä 10–18-vuotiaiden ns. väliinputoajanuorten jalkautuvana tukena	10–18-vuotiaat lastensuojelun ”väliinputoaja-asiakkaat” saavat Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla jalkautuvaa tukea ja laadittu toimintamalli on käytettävissä koko alueella
	Rakennetaan sivistystoimivetoisesti vaativaa tukea lapsille ja nuorille kouluympäristöön Päijät-Hämeessä	Päijät-Hämeessä on toimiva yhdenmukainen malli vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tukemiseksi
Työpaketti 3: Monitoimijainen arviointi	Vahvistetaan lastensuojelun ammattilaisten kykyä arvioida lapsen ja perheen hyvinvointia käyttäen tarkoitukseen soveltuvia mittareita sekä hyödyntää arvioinnin tuloksia yhteistyössä muiden tahojen kanssa	Lastensuojelutyo kehittyi paremmin lasten monialaisiin tarpeisiin vastaavaksi, kun maakuntiin rakennettiin monitoimijaisen työskentelyn toimintatapoja
	Edistetään sitä, että asiakkuuteen liittyvät päätökset, palvelusuunnitelmat ja monitoimijainen yhteistyö nojaavat luotettavaan, järjestelmälliseen ja kokonaisvaltaiseen arviointiin, joka samalla lisää lapsen ja perheen osallisuutta	
	Vahvistetaan edellytyksiä arvioida monitoimijaisen työn vaikuttavuutta seuraamalla muutoksia lasten hyvinvoinnissa	
Työpaketti 4: Moniammatillisen yhteistyön edistäminen ruotsinkielisille lapsille ja nuorille kaksikielisillä alueilla	Edistetään moniammatillista yhteistyötä ruotsin kielellä lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä koulujen/sivistystoimen välillä	Ruotsinkieliset palveluketjut saadaan sujuvammiksi ja yhteistyö lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä sivistystoimen välillä ruotsinkielisille asiakkaille saa uusia toimintamuotoja
	Kehitetään ja pilotoidaan malli kaksikielisellä alueella palvelemaan ruotsinkielisiä lapsia ja nuoria, jotta palveluketjut saadaan sujuvammiksi ja toimiviksi	
Toimenpidekokonaisuus 2. Monitoimijaisen tiimien systeminen konsultointi ja lasten osallisuus monitoimijaisessa työskentelyssä		
Työpaketti 5: Systeminen ajattelu- ja toimintamalli	Vahvistetaan systemistä toimintamallia lastensuojelun sosiaalityössä ja monitoimijaisessa yhteistyössä	Systemisten tiimien toiminta vakiintuu yhdenmukaisena alueen maakunnissa, kehittyi moniammatilliseen suuntaan ja saa konsultoinnin kautta työvälineitä erityisen haastaviin tilanteisiin. Yhteinen alueellinen koordinaatio- ja kehittämisrakenne mahdollistaa kehityksen.
	Koulutetaan lastensuojelun tiimejä ja mallinnetaan sitä, miten maakuntien monitoimijaiset systemiset tiimit voivat hyödyntää toiminnassaan konsultoivaa tukea, jolla edistetään osaamis- ja tukikeskustelun kehittämistä	
	Luodaan systemiseen toimintamalliin Etelä-Suomen yhteistä kehittämis- ja koordinaatiotapaa	
Työpaketti 6: Lasten ja nuorten osallisuus/Osatoteuttajana tämän tuottaa Lastensuojelun Keskusliitto.	Hyödynnetään järjestöjen erityisosaamista erilaisissa elämäntilanteissa olevien lastensuojelun asiakkaiden osallistumisen mahdollistamiseen lastensuojelun kehittämiseen	Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten kokemus osallisuudesta vahvistuu ja lasten ja nuorten omaa ymmärrystä ja kokemusta hyödynnetään lastensuojelun kehittämisessä

5 KUSTANNUKSET, RESURSSIT JA TEHTÄVÄT

Hankkeen kustannusrakenne pohjautuu Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen 0-20-vuotiaiden lasten lukumäärään sekä alueen lastensuojelun asiakkaina olevien lasten lukumäärään. Resurssoinnissa on kuitenkin mahdollistettu hankkeen toteutuminen eri alueilla.

Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen koko hankkeen kustannusarvio on 2 925 000 €. Kunnat ovat sitoutuneet hankkeen tavoitteisiin ja omarahoitusosuuteen.

Hankkeen hallinnoijana ja osatoteuttajina toimivat

- Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca (hallinnoija)
- Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC),
- Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy,
- Länsi- ja Keski-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Sosiaalitalo Oy,
- Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso,
- Lastensuojelun Keskusliitto.

Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen lastensuojelun koordinaattori toimii hankkeen projektipäällikkönä, kokoaa ohjausryhmän, vastaa osaltaan sidosryhmätyöskentelystä, vastaa hankkeen raportoinnista ja viestinnästä sekä toimii yhteyshenkilönä rahoittajaan. Hanketyöntekijät kokoavat yhteistyöverkoston alueen kunnista ja raportoivat osaltaan sidosryhmille. Hanketyöntekijät työskentelevät joko kunnissa tai sosiaalialan osaamiskeskuksissa. Osatoteuttajat vastaavat itsenäisesti rahoittajalle hankkeen toteutumisesta alueellaan sekä toiminnan raportoinnista projektipäällikölle ja omille sidosryhmilleen. Kukin osatoteuttaja vastaa omarahoitusosuuden järjestämisestä.

Taulukko 2. Talousarvio osatoteuttajittain

	Kokonaiskustannukset	Omarahoitusosuus	Valtionavustus
Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området FSKC	169 452	33 890	135 562
Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom	394 750	78 950	315 800
Länsi- ja Keski-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Sosiaalitalo Oy	374 400	74 880	299 520
Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso	438 900	87 780	351 120
Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca (sis. hallinnointi)	1 234 200	246 840	987 360
Lastensuojelun keskusliitto	161 500	32 300	129 200
Yhteensä	2 773 202	554 640	2 218 562

Taulukko 3. Henkilöstöresurssit

Tarkemmat hanketyöntekijöiden tehtävät kuvattu liitteessä 4

		FSKC	Socom	Sosiaalitalo	Verso	Socca	LSKL	Yhteensä
Työpaketti 1	Lastensuojelun monitoimijaisen verkoston päihdepalvelut		0,7	0,8	0,5	0,5		2,5
Työpaketti 2	Välinputoajien tukien jalkautuva tuki				0,5	4		4,5
Työpaketti 3	Monitoimijainen arviointi		0,5	0,4	0,5	0,5		1,9
Työpaketti 4	Moniammatillisen yhteistyön edistäminen ruotsinkielisille lapsille ja nuorille kaksikielisillä alueilla	0,7						0,7
Työpaketti 5	Systeeminen ajattelu- ja toimintamalli		0,8	0,8	1	1		3,6
Työpaketti 6	Lasten osallisuus						1	1
	Hankkeen koordinointi ja hallinnointi					1,3		1,3
Yhteensä		0,7	2	2	2,5	7,3	1	15,5

6 HALLINNOINTI

6.1 Hankkeen kattavuus, organisoituminen, sidosryhmät ja viestintä

Hanketta hallinnoi Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Lastensuojelun koordinaattori toimii hankkeen projektipäällikkönä. Hankkeen osatoteuttajina toimivat alueen muut neljä sosiaalialan osaamiskeskusta sekä Lastensuojelun Keskusliitto. Jokaiselle maakunnalle jaetaan hankeresurssia maakunnan lapsimäärän suhteessa siten, että koko alue pysyy osallistumaan koko hankkeen toteutukseen.

Hankkeen ohjausryhmään kutsutaan keskeisiä toimijoita sekä kuntien lastensuojelusta, sivistystoimesta ja päihde- ja mielenterveyspalveluista, että valtakunnallisista organisaatioista, huomioiden myös kolmannen sektorin ja yritysten erityisosaaminen, tutkimus- ja koulutusosaaminen sekä lasten ja nuorten oma kokemusosaaminen. Ohjausryhmä seuraa hanketta ja edistää monipuolisella osaamisellaan hankkeen toteuttamista.

Hankkeen hallinnoija laatii osana toteutussuunnitelmaa hankkeen viestintäsuunnitelman, jossa tunnistetaan keskeiset sidosryhmät. Tiedottaminen ja viestintä tukevat hankkeen työpakettien toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Tiedottamisen lähtökohtana on läpinäkyvyys.

6.2 Seuranta, arviointi ja riskeihin varautuminen

Hankkeelle tehdään hankkeen alussa arviointisuunnitelma. Hankkeesta raportoidaan rahoittajalle voimassa olevien raportointiohjeiden mukaisesti. Hankkeen taloutta ja toimintaa koskevat väliraportit toimitetaan rahoittajalle maksatushakemuksen liitteenä. Raportoinnista vastaa hanketta hallinnoiva osaamiskeskus. Osatoteuttajat toimittavat toiminta-, talous- ja työaika-raportit hallinnoijalle rahoittajan edellyttämiä raportteja varten.

Hankkeen seurannasta ja arvioinnista vastaa hankkeen ohjausryhmä yhteistyössä projektipäällikön kanssa. Arviointi on kiinteä osa kehittämistyötä. Tavoitteiden toteutumista seurataan koko hankeajan ohjausryhmässä. Arvioinnin teemoja ovat organisoituminen ja hallinnointi, tu-

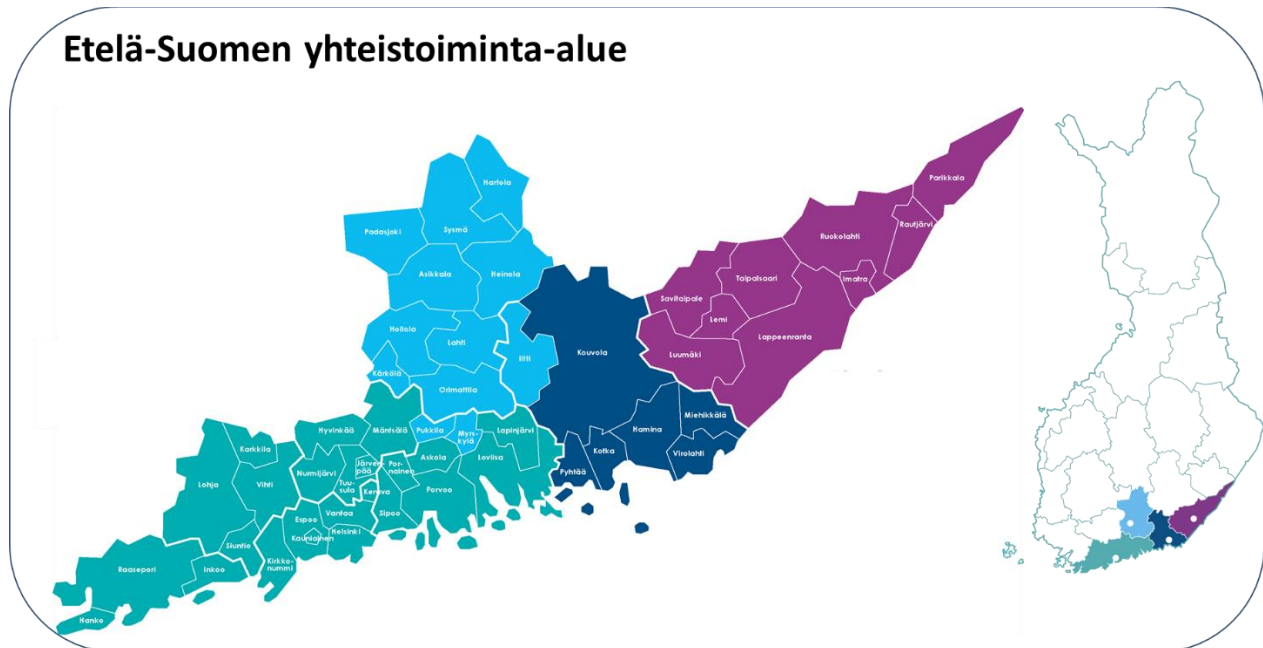
lokset ja vaikuttavuus. Hankkeessa tehdään alkuarvio lähtötilanteesta, väliarviointi ja loppuarviointi. Alkuarviointi ja väliarviointi voidaan suorittaa eri tavoin toteuttavilla kyselylomakkeilla. Arviointiin osallistuu lapsia ja nuoria, lastensuojelun työntekijöitä sekä heidän kanssaan yhteistyössä toimivia. Loppuarvioinnissa käytetään sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Arvioinnissa hyödynnetään myös kirjallista aineistoa, josta hankkeessa tuotetut dokumentit ovat keskeisiä. Osana vaikuttavuuden arviointia nähdään tärkeäksi selvittää myös mahdollisuus lasten ja nuorten koetun hyvinvoinnin mittaamiseen. Tämä voidaan luontevasti liittää lähtötilanteen alkuarvioon, väliarviointiin ja loppuarviointiin kysymyksillä, jotka mittaavat koettua hyvinvointia.

Arviointi on dialoginen, kuunnellen kaikkien relevanttien toimijoiden näkökulmia, mukaan lukien lasten ja nuorten näkökulmat. Hankkeen arviointia tehdään yhteistyössä sosiaalialan osaamiskeskusten kansallisen arviointityöryhmän kanssa, jotta saadaan yhdenmukaiset periaatteet ja menetelmät arviointiin. Hankkeen työpaketit arvioidaan sekä erillisinä kokonaisuuksina että osana hankkeen kokonaisarviointia. Hankkeen arvioinnin tuloksista tiedotetaan laajasti ja loppuarviointi tulee ohjaamaan hankkeen aikana kehitettyjen käytäntöjen käyttöön ottamista hankealueella. Hankkeesta kirjoitetaan loppuraportti, johon tulevat keskeisimmät tulokset ja juurruttamissuunnitelma.

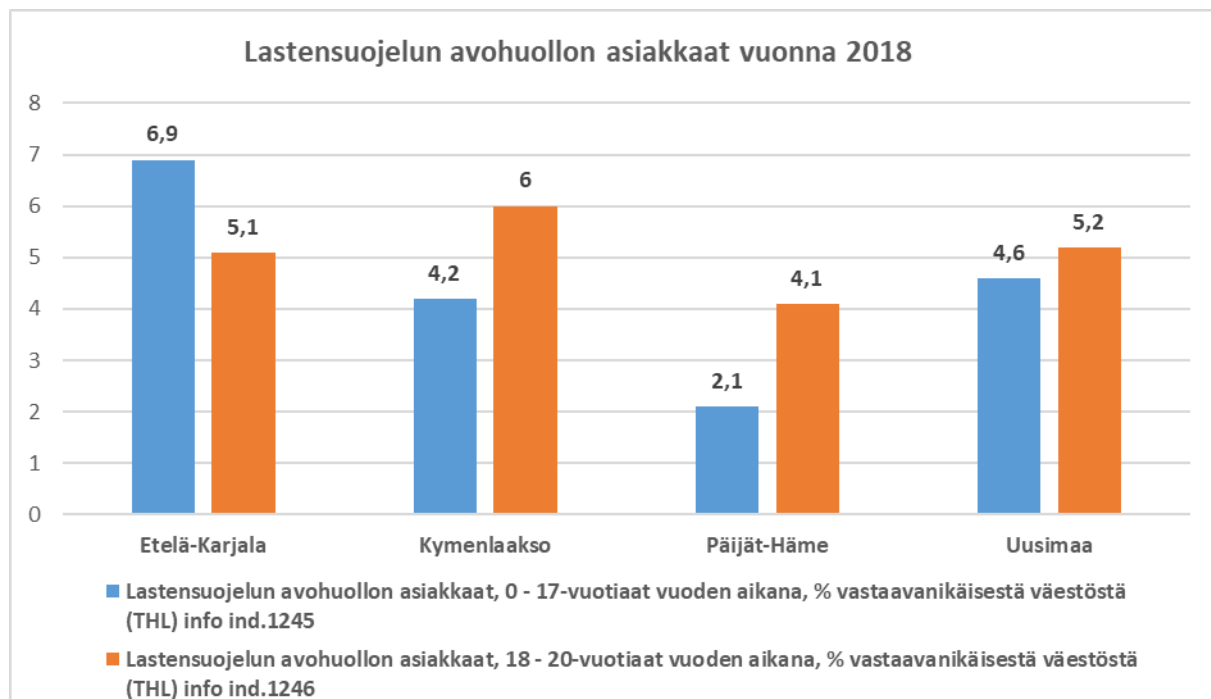
Monitoimijaisen yhteistyön kehittämisen keskeisin riski on se, että toimijoiden välinen luottamus ei rakennu toivotulla tavalla, jolloin joku tai jotkut toimijoista voivat kokea ulkopuolisuutta tai kuulluksi tulemattomuutta. Tätä pyritään tässä hankkeessa estämään avoimella hankevalmistelulla ja laajalla vuoropuhelulla sekä aikuisten että lasten ja nuorten kesken.

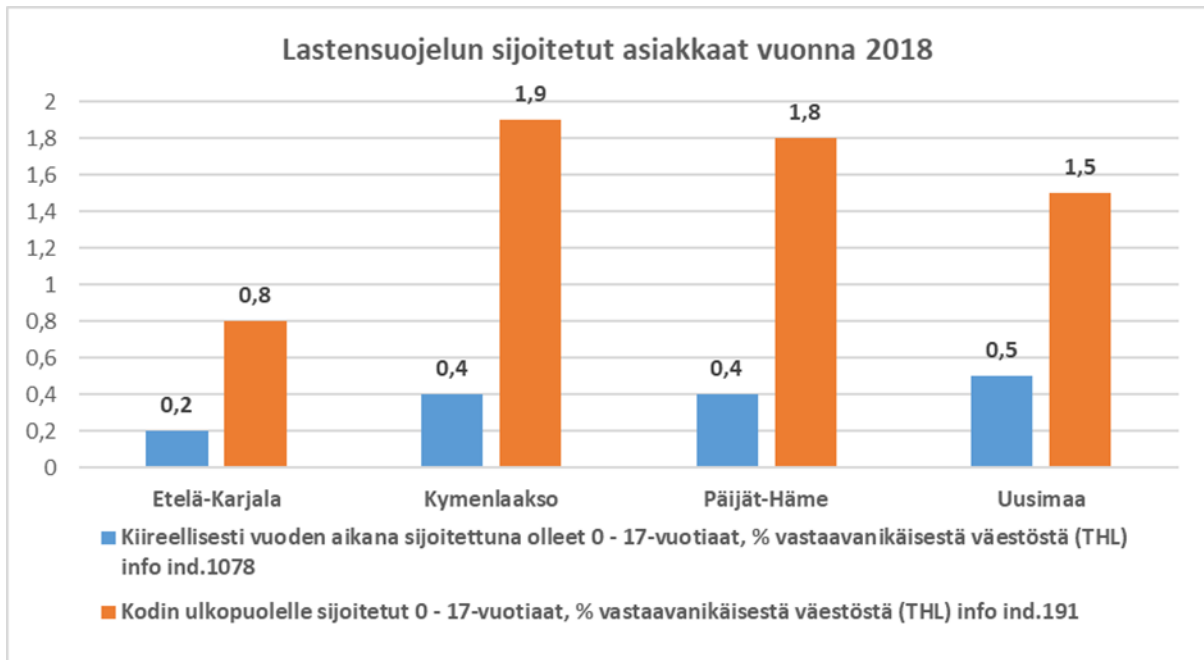
LIITTEET

Liite 1 Lastensuojelun tilannekuva Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueella

Lastensuojelun tilastotiedot vuonna 2018

© THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2020

Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen sosiaalialan osaamiskeskukset toteuttivat huhti-toukokuussa 2020 kaksi erillistä kyselyä lastensuojelun kehittämishankkeen taustoittamiseksi alueen lastensuojelun tilannekuvaksi.

Lastensuojelun ammattilaisille suunnattuun kyselyyn vastasi 16 henkilöä, joista 12 työskenteli Uudella maalla, yksi Päijät-Hämeessä, kaksi Kymenlaaksossa ja yksi Etelä-Karjalassa.

Vastaajilta kysyttiin ensin, mitkä ovat monialaisen lastensuojelun päällimmäiset haasteet ja mikä jo toimii. Neljätoista vastaajaa oli sitä mieltä, että lastensuojelutyön tekeminen monialaisesti on toimivin tapa tehdä lastensuojelutyötä. Yhdeksän vastaajan mukaan he joutuvat järjestämään lapsille kodin ulkopuolisia sijoituksia, koska lapsen tarvitsema monialainen palvelu ei jostain syystä mahdollistu. Yhdeksän vastaajaa oli myös melko eri mieltä siitä, että yhteistyö ja tiedonkulku monialaisessa yhteistyössä lastensuojeluasioissa on toimivaa ja viiveetöntä.

Kolmentoista vastaajan mukaan alle 18-vuotiaan tarvitsema päihdehuolto ei vastaa lapsen tarpeisiin. Kahdentoista vastaajan mielestä myöskään alle 18-vuotiaan tarvitsemat mielenterveyspalvelut eivät vastaa lapsen tarpeisiin. Seitsemän vastaajaa ei ollut samaa eikä eri mieltä siitä, että koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvä erityinen tuki vastaa lapsen tarpeisiin. Neljä vastaajaa oli tästä melko eri mieltä ja viisi melko samaa mieltä.

Kymmenen vastaajan mukaan lastensuojelulla on käytettävissä konsultaatioapua vaikeisiin tilanteisiin. Yhdeksän vastaajan mielestä tietoisuus lastensuojelun tehtävästä ja toimintatavoista on parantunut viimeisen kolmen vuoden aikana, eikä kukaan ollut tästä asiasta täysin eri mieltä.

Toisena kysymyksenä vastaajia pyydettiin listaamaan 1-3 keskeistä toimenpidettä, joilla käynnistyvä kehittämishanke voisi kunnassa tai kuntayhtymässä edistää lastensuojelun asiakkaiden tarpeenmukaisen palvelukokonaisuuden rakentumista. Yleinen moniammatillinen, monialainen tai monitoimijainen yhteistyö saa monenlaisia mainintoja ja kannatusta: ”moniammatillisten palveluprosessien mallintaminen”, ”monialaisen yhteistyön kehittäminen”, ”moniasiantuntijuuden lisääminen suoraan asiakastyöhön”.

Eniten mainintoja vastaajilta (10) saa yhteistyön kehittäminen erikoissairaanhoidon lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa. ”psyk oireilevat nuoret saavat tarpeen mukaista hoitoa eikä heitä suositeta sijaishuoltoon puuttuvan avohuollollisen palvelujärjestelmän vuoksi”, ”haastavimpia ovat nuoret, joilla on paljon päihteiden käyttöä ja mt-ongelmia – heille on vähän palveluja ja tukea tarjolla ennen lastensuojelua”, ”lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluiden tulisi olla paremmin saavutettavissa ja siellä enemmän keinoja asiakkaan hoitosuhteen ylläpitoon”.

Sekä lasten että vanhempien päihdehuollon kanssa tehtävän yhteistyön kehittämistä toivoo neljä vastaajaa ja saman verran tarvetta nähdään opetus/sivistystoimen kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseen. ”alaikäisten päihteiden käytön tutkimus, hoito ja palvelujärjestelmän kehittäminen moniammatillisena yhteistyönä”, ”lastensuojelun tärkein yhdyspinta on sivistyspuoli, koulut ja oppilaitokset. Millaisia palveluita siellä voisi olla, että lapsi ei tulisi esim. koulua käymättömyyden vuoksi lastensuojelun asiakkaaksi.”

Systeemisen työ- ja ajattelutavan edelleen kehittämisen nostaa esille viisi vastaajaa ja konsultaatiotarpeen kaksi vastaajaa. ”Systeemisen työtavan kouluttaminen ja jalkauttaminen kaikkiin lapsiperheiden palveluihin.”

Lastensuojelun asiakkuuden, asiakassuunnitelmien ja asiakasmäärien sekä lapsen lähiverkoston kanssa työskentelyn kehittäminen saavat myös vastaajilta kannatusta. ”Selkeät suunnitelmat, joissa tavoitteet, vastuut ja roolit ovat hyvin määritellyt”.

Lastensuojelun yhteistyökumppaneille suunnattuun kyselyyn vastasi 75 henkilöä, joista kaksi työskenteli pääkaupunkiseudulla, 42 Päijät-Hämeessä, 9 Länsi- ja Keski-Uudellamaalla, 7 Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa ja 15 Itä-Uudellamaalla. 57 % vastaajista työskenteli joko sivistystoimen tai oppilashuollon palveluissa. Muut vastaajat työskentelivät lastensuojelun, seurakunnan, järjestön, oppilaitoksen, nuorisotyön, päihdepalvelujen ja erikoissairaanhoidon palveluksessa.

Vastaajilta kysyttiin, mitkä ovat lastensuojelun monialaisen työn onnistumisen perusedellytykset. Toimiva, tiivis yhdessä työskentely, luottamus, kunnioitus, halu tehdä työtä yhdessä, kiinnostus toisten työn ymmärtämiseen sekä yhteisen ymmärryksen rakentaminen toistuvat vastauksissa. Yhteistyön onnistumista auttavat selkeät roolit, rakenteet, prosessit ja palveluketjut. Tarvitaan myös yhteen sovittavaa, monialaista johtamista, riittäviä resursseja, monipuolista tiedonkulkua, toimivia kokouskäytäntöjä ja hyvää dialogia. Toisena kysymyksenä vastaajilta kysyttiin, mitä he haluaisivat kehittää monialaisessa lastensuojelutyössä Etelä-Suomen valtionavustushankkeessa.

Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan vastauksissa kehitettävistä palveluista nousevat esille päihdepalvelut, lastensuojelun avohuollon tukitoimet, perhetyö, varhainen tuki, asiakas- ja palveluohjaus, harrastustoiminnan tuki, Apua-nappi ja toiminnalliset ryhmät. Yhteistyöverkostojen rakenteen luominen ja yhteinen asiakassuunnitelma ovat myös tämän alueen yhteistyön kehittämistarpeita. Lastensuojelun perustehtävän kirkastaminen monitoimijaisessa yhteistyössä sekä lastensuojelun kriteerien tarkastelu ja vaikuttavuuden arviointi nähdään lastensuojelun kehittämiskohdiksi. Asiakkaan toimijuuden vahvistaminen nähdään myös yhteisenä haasteena.

Länsi- ja Keski-Uudeltamaalta tulleissa vastauksissa korostuivat yhteistyökumppaneiden toiminnan parempi tunteminen ja oma rooli ja tehtävä monialaisessa yhteistyössä sekä yhteisten asiakkaiden asiakasprosessien ja -ketjujen kehittäminen siten, että monitoimijaisuus voisi aidosti toimia. Alueella toivotaan myös rakenteiden kehittämistä (esim. yhteiset työryhmät, koulutukset, ohjekirjat jne.). Opiskeluhuollon kehittäminen ja sivistystoimen osuus hankkeessa nähdään tärkeäksi. Systeemisen toimintamallin kehittäminen sekä asiakkaiden ja vanhempien osallistaminen kehittämistyöhön ja myös alueellisten erojen huomioiminen nousevat myös esille näiden vastaajien toiveissa kehittämishankkeelle.

Itä-Uudellamaalla korostetaan siirtymistä siiloutuneesta ja polarisoituneesta työskentelymallista kohti yhteistä ymmärrystä ja palvelukentän tuntemusta. Tiedon jakamista ja toimivia käytänteitä tarvitaan mm. päihdepalveluihin sekä ohjaamiseen korjaavista palveluista takaisin peruspalveluihin. Uusia työmalleja toivotaan erityisesti koulun ja lastensuojelun välille ja maahanmuuttajaväestön huomioimista tulisi myös kehittää.

Pääkaupunkiseudulla kehitettävänä teemana esille nousee palveluketjujen, palveluohjauksen ja palvelumuotoilun yhteiskoordinaatio. Lisäksi tärkeäksi nähdään monialaisen arvioinnin kehittäminen ja yhteisten suunnitelmien tekeminen. Sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen kehittäminen sekä varhainen tuki tarvitsevat panostusta. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelyä yhdessä erikoissairaanhoidon kanssa haluttaisiin myös kehitettäväksi.

Päijät-Hämeessä kehittämiskohteiksi nostetaan mielenterveyspalveluiden tarpeessa olevien, neuropsykiatrisesti oireilevien sekä koulupudokkaiden palvelujen kehittäminen. Toivotaan aitoa keskustelua alan haasteista ja mielekkäistä käytännönläheisistä toimintatavoista byrokraattisten selvitysten sijaan. Monitoimijaisen työskentelyn kehittämisen tavoitteena tulisi olla yhteinen ymmärrys, parempi suunnitelmallisuus ja tavoitteiden seuranta suhteessa yhteistyökumppaneihin. Tulisi kehittää selkeitä toimintamalleja ja jalkauttaa ne kuntiin. Erityisesti esille nousee toive konkreettisesta, arkeen tukea tuovasta kehittämishankkeesta.

Liite 2 Lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketju: varmistetaan erikoissairaanhoidon jalkautuvat intensiiviset palvelut ja integratiiviset toimintamallit

Taustaa: Toimintamalli kohdistuu lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon asiakkaana oleviin 10-18 -vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin, joilla laaja-alaisia palvelutarpeita. Lapsella tai nuorella on samanaikainen hoidon sekä arkea strukturoivan, vakauttavan ja lapsen turvallisuutta varmistavan tuen ja ohjauksen tarve. Tälle kohderyhmälle tarvitaan sijaishuollon vaihtoehtoksi tutkimusperustainen, strukturoitu palvelumalli. Malli integroi lastensuojelun avohuollon sekä lapsen ja nuoren kehitysympäristöön jalkautuvan erikoissairaanhoidon lapsi- ja nuorilähtöiseksi kokonaisuudeksi. Tähän ryhmään kuuluvat lapset ja nuoret eivät hyödy nykytilanteessa tarjolla olevasta psykiatrisesta avohoidosta ja lastensuojelulain mukaisista avohuollon tukitoimista. Nyt osa lapsista ja nuorista on väliinputoajia, koska nykyiset toimintatavat eivät vastaa heidän tuen tarpeisiinsa. Lastensuojelulain edellyttämää avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta ei voida toteuttaa tarkoituksenmukaisesti, lapset ja nuoret eivät saa tarvitsemaan hoidon tarpeen arviota ja hoitoa. Tälle kohderyhmälle ei ole tarjolla riittävän vahvaa avomuotoista palvelua. Palveluaukon takia sijoituksia joudutaan tekemään myös tilanteissa, joissa lastensuojelun sijaishuolto ei ole lapsen edun mukainen ratkaisu. Lastensuojelun sijaishuollossa vaativahoitoisten, psyykkisesti sairaiden lasten osuus on ollut voimakkaassa kasvussa. Kasvu on ollut vuositasolla n 10 M€. Nykyisin tarjolla olevat avohuollon tukitoimet ja erikoissairaanhoidon eivät vastaa tämän Helsingin kaupungin ja HUS:n yhdessä tunnistaman asiakasryhmän tarpeisiin. Asiakasryhmän tarpeisiin vastaaminen tutkimusnäyttöön perustuen sekä kustannusvaikuttavasti edellyttää lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon resurssit integroivaa, avomuotoista ratkaisua. Tästä syystä hanke on esitetty HYKS alueen järjestämissuunnitelman strategiseksi painopisteeksi. Haettava pilotti on ensimmäinen osa suurempaa hankekokonaisuutta.

Tavoitteet: Varmistetaan hankkeessa pysyväksi palveluksi kehitettävän toimintamallin kautta 10-18 v. väliinputoaja-asiakkaiden oikeus saada hyvää ja vaikuttavaa, tarpeisiin vastaavaa, riittävän laaja-alaista tukea ja hoitoa. Ehkäistään lastensuojelun sijaishuollon tarpeen kasvua integroidulla palvelulla, joka voidaan kohdentaa vaihtoehtoisena ratkaisuna osalle nykytilanteessa lastensuojelun sijaishuoltoon ohjautuvista lapsista ja nuorista. Vahvistetaan tutkimusperustaista ja näyttöön perustuvaa osaamista ja tuotetaan tutkimustietoa kehitetyn toimintamallin vaikutuksista ja sovellettavuudesta jatkossa. Kehitettävän toimintamallin arvioidaan kustannusvaikuttavuudeltaan tuottavan säästöjä Helsingin kaupungin lastensuojelun sijaishuollon kustannuksissa.

Vaikutukset: Asiakkaisiin kohdistuvana vaikutuksena lähtötilanteessa tarpeelliseksi arvioitu sijoitus pystytään välttämään toimintamallin avulla siten, että toimintamallin arvioidaan olevan lapsen/nuoren edun mukainen. Työntekijöihin kohdistuvana vaikutuksena toimintamalliin osallistuvien työntekijöiden osaaminen paranee (asiakastyö, yhteistyön valmiudet).

Vaikutusten mittaaminen: Toimintamalliin sisältyvien vaikuttavuustavoitteiden tarkempi määrittely ja mittaaminen suunnitellaan osaksi kokeilua ja sen yhteydessä toteutettavaa tutkimusta (sisältyy mallintamis- ja valmisteluvaiheen tuotokseen). Asiakasvaikutusten mittaamiseen tarvitaan strukturoidut, validit mittarit (yhteen sovitettuna valittuun menetelmään tai ydinmekanismeihin). Lisäksi voi olla tarkoituksenmukaista hyödyntää esim. itsearviointia (kyselyt alku ja loppumittauksena).

Toivottu kustannusvaikuttavuus: Mikäli kokeiluvaiheessa onnistutaan tarjoamaan kehitetty palvelu sijaishuollon vaihtoehtoksi, voidaan esittää karkea arvio suorista kustannusvaikutuksista jo kokeilun aikana ja tämentää arviota kustannusvaikutuksista tulevaisuudessa. Toimintamallin kohderyhmässä sijoitusten kestot ovat vähintään 2 v. ja keskimääräisen vrk-hinnan mukaan n. 125.000 €/vuosi. Tätä kustannusta voidaan verrata toimintamallissa lapsikohtaisesti toteutuneisiin käyntimääriin (toimintamallin kustannukset, huomioiden, että sijaishuollossa asuvat käyttävät myös perus- ja avopalveluita). Lisäksi tulee huomioida asiakasvaikutukset: jos toimintamalli osoittautuu oikein ajoitettuna ja kohdennettuna vaikuttavaksi ja ehkäisee mm. vakavan päihdehäiriön ja/tai mielenterveyshäiriön kehittymisen, suora, lyhyellä aikavälillä todennettavissa oleva säästöpotentiaali kasvaa.

Toteutus: Helsinki ja HUS toteuttavat yhteisen kokeilun lastensuojelussa asiakkaana oleville lapsille ja nuorille, joilla on vakavia mielenterveysongelmia, mutta ei tällä hetkellä ole vaikuttavia palveluja tai hoitoa. Pilotin kohderyhmänä ovat lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon asiakkaana olevat 10-18 v. lapset ja nuoret, joilla on samanaikainen psykiatrisen hoidon sekä arkea strukturoivan, vakauttavan ja lapsen turvallisuutta varmistavan tuen ja ohjauksen tarve.

Mallinnus: Pilotin mallinnuksen toteuttavat huhti-kesäkuussa 2020 Helsingin kaupungin lastensuojelun projektipäällikkö, kaksi työntekijää ja palveluketjutyöryhmä. Mallinnuksessa täsmennetään kokeilun toteuttamisen tapaa lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon yhteisenä työnä, painopisteinä asiakkaiden valinta ja tässä yhteydessä tarvittava yhteinen arviointi sekä yhteisen työskentelyn konkreettinen toteutus. Lisäksi selvitetään muiden toimialojen osallistuminen järjestämällä yhteisiä mallintamistyöpajoja (ensisijaisesti perusopetus, nuorisopalvelut), selvitetään toimintamallin tutkimusperusta sekä käytettävät ja/tai hyödynnettävät menetelmät, ml. koulutustarve ja suunnitellaan koulutuksen sisältö ja toteutus (ml. resurssitarve). Mallinnuksessa myös täsmennetään kokeilun läpiviennin työn- ja vastuunjakoa johtamisen, ohjauksen ja mahdollisen koordinoivan asiantuntijatyön osalta sekä suunnitellaan arviointitutkimus, joka toteutetaan kokeilun yhteydessä (määritellään tavoitteet tiedon tuotannolle ja tutkimusasetelma, selvitetään tutkimuksen toteutuksen konkreettiset vaihtoehdot ml. rahoitus).

Pilotointi: Mallinnuksen jälkeen lastensuojeluhankkeessa pilotoitavia toimintatapoja on kaksi:

1. Lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon osaamisen yhdistävän ydintiimin työskentely: Yhteinen tuen ja hoidon tarpeen arviointi ja arvioon pohjautuva, integroitu ja räätälöity työparityö jalkautumalla lapsen ja nuoren kehitysympäristöön.
2. Arjen muokkaaminen lapselle ja nuorelle turvallisesti ja vahvuuksia tukevaksi laaja-alaisena yhteisenä työnä: Yhdistetään lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon muodostaman ydintiimin tueksi perusopetuksen ja nuorisotoimen resurssia ja osaamista.

Päijät-Hämeessä rakennetaan sivistystoimi -vetoisesti vaativaa tukea tarvitseville lapsille ja nuorille kouluympäristöön

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tukemiseksi konsultaatiota tarvitaan kaikissa Päijät-Hämeen kunnissa ja kaupungeissa. Moniammatillisella ja varhaisella konsultaatiolla ehkäistään erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun toimenpiteiden tarvetta. Tavoitteena on saada kehitettyä alueelle toimiva yhdenmukainen malli vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tukemiseksi. Tuen rakentamisessa tarvitaan tiivistä yhteistyötä kaikkien sisote- toimijoiden kesken ja tavoitteena on perustaa Päijät-Hämeeseen resurssikeskus kaikista vaativimpien lasten ja nuorten tukemiseen. Päijät-Hämeen sivistystoimenjohtajat osoittavat mallin kehittämiseen kahden erityisluokanopettajan työpanoksen syksystä 2020 alkaen. Yhteistyömalleja kehitetään valtakunnallisen VIP-verkoston ja Vaatu-toimijoiden (Vaativa konsultaatio) kautta. Lastensuojelun asiantuntija palkataan hankkeesta vuodeksi (9/2020-6/2021) täydentämään tiimin asiantuntijuutta ja rakentamaan toimintamallia ehkäisevän ja korjaavan lastensuojelutyön näkökulmista. Tiimin osaamista myös täydennetään perustoiminnasta osoitettavan psykiatrisen osaamisen näkökulmasta. Tutkimusperusteisia menetelmiä hyödynnetään konsultaatiomallin kehittämisessä ja yhteisen mallin luomisessa kaikille sisote-toimijoille.

Liite 3 Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten osallisuus Tulevaisuuden Lastensuojelu -hankkeessa

Tausta ja tavoitteet

Tässä lastensuojelun valtionavustushankkeessa osallisuudella tarkoitetaan sitä, että kuulemme aidosti lasten ja nuorten ääntä sekä heidän kokemuksellista tietoaan. Jokainen lapsi tai nuori kohdataan oman elämänsä asiantuntijana ja annetaan tilaa monenlaisten lasten ja nuorten näkemyksille. Tuetaan lasten ja nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskeviin asioihin sekä tehdä yhdessä kehittämistyötä.

Lastensuojelun Keskusliiton osallisuusstrategiassa todetaan:

- Lasten oikeuksien toteutuminen edellyttää lasten osallisuutta.
- Lasten ja nuorten osallisuutta voi tukea monella eri tasolla, mutta sen edistäminen kuuluu kaikille. Jokaista meitä tarvitaan, sillä vain yhteistyöllä saavutetaan vaikuttava lopputulos.
- Haluamme, että jokainen lapsi ja nuori kokee itsensä merkitykselliseksi ja kokee kuuluvansa yhteisöön, jossa ketään ei jätetä huomiotta. Kun rakenteet, välineet ja asenteet ovat kunnossa, voimme kuulla sen hiljaisemman kuin kuiskauksen.

Hankkeen tavoitteena on lastensuojelun asiakkaiden monitoimijaisen yhteistyön kehittäminen, jolloin on keskeistä nostaa esille lasten näkemyksiä ja ottaa heidän aktiivisesti mukaan kehittämistyöhön heille mielekkäällä tavalla. Monitoimijainen yhteistyö edellyttää lapsen osallisuutta, joka tulee olemaan tässä kehittämissuhteissa läpileikkaavasti mukana hankkeen eri vaiheissa. Lasten näkemysten huomioiminen ei ole tässä hankkeessa vain irrallinen osio, vaan aidosti ja aktiivisesti työskennellään koko hankekauden ajan lasten kanssa.

Toteutus

Lastensuojelun Keskusliiton kiinnittäminen kehittämiseen mahdollistaa sen, että lasten ja nuorten osallisuutta vahvistava asiantuntija on muista toimijoista riippumaton henkilö, joka työskentelee lasten kanssa ja tuo heidän näkemyksensä yhteiseen kehittämistyöhön. Tässä pyrimme tavoittamaan laajasti lastensuojelun asiakkaina olleita tai olevia lapsia, eikä pelkästään aktiivisia kokemusasiantuntijoita. Tämä mahdollistaa laajemmin lasten moninaisen äänen sekä arjen huomioiden esiin nostamisen. On myös muistettava, että lasten valmiudet osallistua ovat hyvin erilaiset ja osallisuutta ei voi rakentaa vain tuomalla lapsia virallisiin pöytiin tai aikuisjohtoihin kehittämistapaamisiin.

Lasten ja nuorten osallisuus toteutuu hankkeessa Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen kunkin ajankohtaisen teeman kohdalla osana työpaketteja (*Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten päihde- ja mielen-terveyspalvelut- yhteistyön uudet mallit ja monitoimijaisen tiimien systeeminen konsultointi ja lasten osallisuus monitoimijaisessa työskentelyssä*), aktiivisesti teemoja lasten ja nuorten kanssa työstimällä. Hankkeessa huomioidaan Etelä-Suomen alueiden moninaisuus, ja pyritään työskentelemään lasten kanssa paikallisesti, menemällä heidän luokseen. Tässä tehdään tiivistä yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa. Ruotsinkielisten lasten osalta työskentely toteutetaan yhdessä ruotsinkielisten osahankkeiden sekä jäsenjärjestöjen kanssa.

Osallisuuden toteutumisesta vastuussa oleva työntekijä fasilitoi työskentelypajoja tapauskohtaisesti yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa, tapaa lapsia ja nuoria, kokoaa tietoa monikanavaisesti ja huolehtii lasten ja nuorten näkemysten saattamisesta ammattilaisten tietouteen. Tiedon tuominen yhteiseen kehittämistyöhön tulee tehdä monikanavaisesti. Samalla luodaan yhteistä mallia sille, miten lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten osallisuutta voidaan edistää jokaisessa monitoimijaisessa kohtaamisessa. Luodaan yhteinen ymmärrys kaikille kehittämishankkeessa mukana oleville siitä, millainen painoarvo yhteiseen kehittämistyöhön tuotavalla lasten ja nuorten tiedolla on. Alkuun tehdään yhteinen suunnitelma ja sitoutetaan toimijat ennen toteutusta. Lasten ja nuorten osallistuminen ei tapahdu hankkeen eri toiminnoissa samalla tavalla, vaan jokaisessa toiminnossa arvioidaan erikseen, miten siihen päästään. Työntekijän tehtävänä on tukea

hankkeen muita toimijoita osallisuuden toteuttamisessa. Hän nostaa esille eettisesti kestäväns osallistumisen näkökulmia.

Yhteistyö

Lasten ja nuorten tavoittamisessa hyödynnetään Lastensuojelun Keskusliiton jäsenjärjestöjä ja yhteistyökumppaneita. Näin tavoitetaan kattavasti erilaisia lastensuojelun lapsia ja nuoria sekä tahoja, joilla on kokemusta vahvistaa lasten osallisuutta. Tässä hankkeessa keskeistä on huolehtia niiden lasten tavoittamisesta, jotka usein jäävät huomiotta. Kaikkien lasten osallisuuden toteutuminen vaatii hyvää suunnittelua ja resursseja toteuttamiseen, jotta osallisuus toteutuu eettisesti kestäväällä tavalla. Hankkeen aikana saatuja kokemuksia lasten ja nuorten osallistumisesta ja näkemysten kokoamisesta yhteiseen kehittämistyöhön arvioidaan sekä tästä saatuja oppeja pystytään hyödyntämään tulevaisuudessa.

Lastensuojelun Keskusliitolla on jo rakenteita, joita voidaan hyödyntää työskentelyssä. Vuosittain järjestettävien valtakunnallisten koulutustapahtumien yhteydessä on mm. Nuorten päivä, jonka teema voi rakentua hankkeen kehittämisteemojen ympärille.

Liite 4 Hanketyöntekijöiden tehtäväkuvat työpaketeittain

Projektipäällikkö (aluekoordinaattori) (1 htv)

- vastaa hankkeen toteuttamissuunnitelman laatimisesta ja sen toimeenpanosta
- vastaa hankkeen sisäisestä ja ulkoisesta viestinnästä
- vastaa hankkeen operatiivisesta ohjauksesta: linjaa yhteistä suuntaa ja tukee hanketyöntekijöiden maakunnissa tekemää työtä
- kokoaa hankkeen ohjausryhmän ja vastaa kokousten järjestämisestä
- varmistaa lasten osallisuuden toteutumisen hankkeessa yhteistyössä Lastensuojelun keskusliiton hanketyöntekijän kanssa
- seuraa hankkeen kustannuksia ja huolehtii rahoituksen toteutumisesta hyväksytyn budjetin mukaisesti
- raportoi hankkeen etenemisestä Sosiaali- ja terveysministeriölle
- vastaa hankkeen jatkuvan arvioinnin suunnittelusta ja toteutuksesta
- edustaa hanketta kansallisessa ja alueellisessa yhteistyössä
- toimii Etelä-Suomen aluekoordinaattorina THL:n, STM:n ja muiden alueellisten lastensuojelun kehittämishankkeiden kanssa kansallisen ohjauksen mukaisesti
- toimii Etelä-Suomen yhteyshenkilönä kansallisessa OT-verkostossa ja toimii tarvittaessa Etelä-Suomen OT-verkoston kokoonkutsujana

Työpaketti 1: Lastensuojelun monitoimijaisen verkoston päihdepalvelut (2 htv)

Kartoitetaan alueiden tarpeiden mukaan päihdehuollon uusia monitoimijaisten palveluketjujen mallinnuksia sekä vanhempien että lasten palveluissa. Kehitetään intensiivistä päihdehuollon tukea lastensuojelun avohuollon asiakkaille. Yhteistyössä TulSote-hankkeessa tehtävän perustason päihdepalvelujen kehittämistyön kanssa rakennetaan elastisia lasten ja nuorten intensiivisten kotiin annettavien päihdepalvelujen käytäntöjä.

Hanketyöntekijät

- kokoavat monitoimijaisen verkoston alaikäisten päihdepalveluiden kehittämiseksi
- kartoittavat ja arvioivat alueen päihdehuollon monitoimijaisten palveluketjujen toimintamallit
- vastaavat kotiin vietävien päihdepalvelujen uudenlaisten käytäntöjen kehittämisestä ja mahdollisesta pilotoinnista lapsille ja nuorille yhteistyössä keskeisten Tulevaisuuden Sote-keskus -hankkeen toimijoiden kanssa
- vastaavat lastensuojelun avohuollon asiakkaille suunnattujen intensiivisen päihdehuollon palvelujen kehittämisestä ja mahdollisesta pilotoinnista yhteistyössä monitoimijaisen verkoston kanssa

Työpaketti 2: Väliinpuotoajanuorten jalkautuva tuki (4 + 0,5 htv)

Mallinnetaan Helsingin, Vantaan ja Espoon kaupunkien ja HUS:n pilottina koko Etelä-Suomen alueen käyttöön erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun yhteistyötä 10–18-vuotiaiden ns. väliinpuotoajanuorten jalkautuvana tukena.

Hanketyöntekijät pääkaupunkiseudulla (4 htv, HUS:n nuorisopsykiatrian yhteydessä)

- osallistuvat Helsingissä jalkautuvan monialaisen tiimin asiakastyöhön kunnan perhetyöntekijöiden rinnalla
- yksi työntekijöistä vastaa toimintamallin laajentamisen valmistelusta Espooseen ja Vantaalle mm. osallistumalla Helsingissä tehtävään kehittämistyöhön ja sen arviointiin sekä

selvittämällä yhteistyö- ja resurssintamahdollisuuksia HUS:n kanssa. Tavoitteena on aloittaa vastaava pilotointi koko pääkaupunkiseudulla vuoden 2022 alusta

- tuottavat tietoa omasta työstään kehittämis- ja arviointityön pohjaksi
- kouluttavat ja perehdyttävät uusia työntekijöitä toimintamalliin

Päijät-Hämeen pilotin tavoitteena on saada kehitettyä alueelle yhdenmukainen malli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tukemiseksi. Hankkeen aikana luodaan sosiaali- ja sivistystoimen yhteistyönä alueelle jalkautuva vaativan tuen resurssikeskus. Sivistystoimi osoittaa mallin rakentamiseen erityisopettajien työpanosta. Hankerahoituksella palkataan lastensuojelun asiantuntija (hanketyöntekijä) vuodeksi ja lisäksi osoitetaan työpanosta (omarahoitusosuus) lapsiperheiden sosiaalipalveluista. Mielenterveyshäiriön asiantuntijuus rakennetaan myös osaksi tiimiä. Resurssikeskusmallia jalkautetaan myös muihin Etelä-Suomen maakuntiin.

Hanketyöntekijä Päijät-Hämeessä (0,5 htv ajalle 1.9.2020-30.6.2021)

- jalkautuu monialaisen vaativan tuen tiimin jäsenenä kouluihin kohtaamaan tukea tarvitsevia oppilaita, heidän vanhempiaan ja koulun työntekijöitä
- hyödyntää tutkimusperustaisia menetelmiä, pilotoi ja kuvaa yhdessä muun vaativan konsultaation tiimin kanssa tiimin toimintatapoja
- kuvaa ja arvioi tilanteita, joissa lastensuojelun asiantuntijuus on keskeistä
- tiedottaa ja kouluttaa sote- ja sivistystoimen henkilöstöä pilotin aikana esiin nousevista asiakkaiden keskeisistä tuen tarpeista ja fasilitoi keskusteluja siitä, miten niihin voidaan vastata perustasolla
- laatii tai päivittää olemassa olevia palvelupolkuja (yhdessä mm. Tulevaisuuden sote-keskuskehittäjien kanssa)
- osallistuu alueelliseen ja valtakunnalliseen kehittämiseen muiden hankealueen kehittäjien, VIP-verkoston ja Vaatu-toimijoiden kanssa
- tekee yhteistyössä erityisopettajien ja psykiatrian ammattilaisten kanssa toimintamallin vaativasta konsultaatiosta palvelemaan Päijät-Hämettä ja koko hankealuetta

Työpaketti 3: Monitoimijainen arviointi (2,4 htv)

Monitoimijaisen asiakastyön onnistumisen edellytys on laadukas ja monipuolinen tilannearvio lapsen ja lapsiperheen hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista voimavaroista ja riskitekijöistä, jotta palvelut ja muut tukitoimet kyetään kohdistamaan tarkoituksenmukaisesti. Vahvistetaan lastensuojelun ammattilaisten kykyä arvioida lapsen ja perheen hyvinvointia käyttäen tarkoitukseen soveltuvia mittareita, esimerkiksi lastensuojelun kontekstissa kehitettyä ARVOA-mittaria (Vantaa) tai BBIC-arviointikehystä (Espoo), sekä hyödyntää arvioinnin tuloksia yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Edistetään sitä, että asiakkuuteen liittyvät päätökset, palvelusuunnitelmat ja monitoimijainen yhteistyö nojaavat luotettavaan, järjestelmälliseen ja kokonaisvaltaiseen arviointiin, joka samalla lisää lapsen ja perheen osallisuutta. Vahvistetaan myös edellytyksiä arvioida monitoimijaisen työn vaikuttavuutta seuraamalla muutoksia lasten hyvinvoinnissa. Päämääränä on luoda pysyviä rakenteita ja työtapoja, jotka tukevat ARVOA-mittarin käyttöä organisaatiossa myös hankkeen päätyttyä.

Hanketyöntekijät

- kartoittavat lastensuojelun tiimien arviointikäytäntöjä ja koordinoivat lapsen ja lapsiperheen hyvinvointia arvioivan mittarin käyttöönottoa kaikissa niissä lastensuojelun yksiköissä ja asiakasprosesseissa, joissa mittarin käyttöönotto arvioidaan tarkoituksenmukaiseksi

- vastaavat uusien työntekijöiden perehdyttämisestä mittarin käyttöön ja sen hyödyntämisestä muiden organisaatioissa olevien arviointivälineiden rinnalla
- vastaavat mittarin käytön juurtumisesta lastensuojelun asiakasprosesseihin yhteistyössä Soccan tutkijan kanssa
- toimivat organisaation tukihenkilönä mittarin käyttöön liittyvissä kysymyksissä
- vastaavat mittarin tuottaman datan koostamisesta data-analyysin ja tiedolla johtamisen tarpeisiin
- suunnittelevat ja seuraavat asiakkaiden osallisuuden toteutumista mittaria käytettäessä

Työpaketti 4: Moniammatillisen yhteistyön edistäminen ruotsinkielisille lapsille ja nuorille kaksikielisillä alueilla (0,7 htv)

Edistetään moniammatillista yhteistyötä ruotsin kielellä lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä koulujen/sivistystoimen välillä. Kehitetään malli kaksikielisellä alueella palvelumaan ruotsinkielisiä lapsia ja nuoria, jotta palveluketjut saadaan sujuvammiksi ja toimiviksi. Malli pilotoidaan kaksikielisellä alueella ja tarkoituksena on kehittää malli systeemisellä työotteella, jota voidaan käyttää laajemmin eri ruotsin- ja kaksikielisissä kunnissa Suomessa. Pilotoinnissa hyödynnetään esimerkiksi systeemisen lastensuojelumallin tuloksia, monitoimijaisen arvioinnin työvälineitä ja muita tämän projektikokonaisuuden työpakettien kehittämiskäytäntöjä.

Hanketyöntekijä

- vastaa ruotsinkielisten moniammatillisten palveluketjujen sujuvuutta edistävän mallin kehittämisestä yhteistyössä Länsi-Suomen lastensuojeluhankkeen (TOP) kanssa
- johtaa mallin pilotointia kaksikielisellä alueella
- hankkii tarvittavan tiedon ja kokemuksen hankkeen muilta asiantuntijoilta ja työstää mallia yhteistyössä ruotsinkielisten verkostojen kanssa kehittämistyöpajoissa ym. vastaavissa tapaamisissa
- pilotoi mallia valitulla alueella/valituissa kunnissa/valikoitujen verkostokumppaneiden kanssa erillisen suunnitelman mukaisesti
- hyödyntää hankkeen muiden työpakettien tuloksia ja systeemisen toimintamallin ydinelementtejä
- tekee tiivistä yhteistyötä vastaavan Länsi-Suomen lastensuojeluhankkeen (TOP-hanke) asiantuntijan, FSKC:n muun henkilökunnan ja hankkeen muiden työpakettien asiantuntijoiden kanssa

Työpaketti 5: Systeeminen ajattelu- ja toimintamalli (3,6 htv)

Vahvistetaan systeemistä toimintamallia lastensuojelun sosiaalityössä ja monitoimijaisessa yhteistyössä. Koulutetaan lastensuojelun tiimejä ja mallinnetaan sitä, miten maakuntien monitoimijaiset systeemisestä tiimit voivat hyödyntää toiminnassaan konsultoivaa tukea, jolla edistetään osaamis- ja tukikeskusmallin kehittämistä. Konsultointia hyödynnetään mm. sosiaalipalveluiden fasilitointina haastavissa sosiaalityön tilanteissa. Luodaan systeemiseen toimintamalliin Etelä-Suomen yhteistä kehittämis- ja koordinaatitapaa.

Hanketyöntekijät

- järjestävät systeemisen mallin käyttöä ja osaamista vahvistavia työpajoja eri ammattiryhmille, kohdentuen erityisesti haastaviin asiakastilanteisiin
- toteuttavat jatkokoulutuskokonaisuuden systeemisestä mallia käyttäville työntekijöille
- organisoivat systeemisen mallin juurtumista tukevia kehittämistyöpajoja lastensuojelutieteissä työskenteleville perheterapeuteille ja konsultoiville sosiaalityöntekijöille

- järjestävät johdon ja esimiesten perehdytystä systemisen toimintamallin ydinelementeistä ja toimintamallin johtamisesta THL:n linjausten mukaisesti
- järjestävät tarpeen mukaan kouluttajakoulutusta alueiden työntekijöille
- tekevät alueellista ja valtakunnallista kehittämisyhteistyötä. Yksi hanketyöntekijöistä toimii lisäksi sisällöllisten asioiden osalta yhteyshenkilönä THL:n koordinoimaan kansalliseen kehittämistyöhön

Työpaketti 6: Lasten ja nuorten osallisuus (1 htv)

Hyödynnetään järjestöjen erityisosaamista erilaisissa elämäntilanteissa olevien lastensuojelun asiakkaiden osallistumisen mahdollistamiseen lastensuojelun kehittämiseen. Osatoteuttajana tämän toimenpidekokonaisuuden tuottaa Lastensuojelun Keskusliitto.

Hanketyöntekijä:

- fasilitoi lasten ja nuorten osallistumista edistäviä työpajoja tapauskohtaisesti yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa
- tapaa Etelä-Suomen alueen lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia ja nuoria ja kokoaa näiden tietoa monikanavaisesti
- huolehtii lasten ja nuorten näkemysten saattamisesta ammattilaisten tietouteen
- luo yhteistä mallia sille, miten lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten osallisuutta voidaan edistää jokaisessa monitoimijaisessa kohtaamisessa
- huolehtii läpileikkaavasti muiden hanketyöntekijöiden kanssa osallisuuden toteutumisesta